

การสำรวจปัญหาการพิสูจน์สถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย เขตตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

Survey of Verification as a Thai Nationality and Rights of Legal Person in
Rong Kho, Sub-district Wang Nuea District, Lampang Province

เกียรติสุดา ไสดามรรค¹ และ อัคร แมะบ้าน²

Keaitsuda Sodamark¹ and Akkajohn Maeban²

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University

Email: Pikfsct@gmail.com

Received November 23, 2022; **Revised** December 9, 2022; **Accepted** December 15, 2022

Abstract

The objective of the study was to find out the problems with the verification of personal legal status and rights in Rong Kho Sub-district, Wang Nuea District, Lampang Province. This qualitative study used the data from documents, research, and fieldwork from an in-depth interview specifically with people whose statuses and rights were not legally verified in order to analyze the verification problems. The study results were as follows: 1. The problems Personnel Juridical Status Proving in Rong Kho Sub-district, Wang Nuea District, Lampang Province: the ethnic people migrating from Doi Luang National Park according to government policy, persons born in Thailand but classified as having no recognized status under the Thai Civil Registration Act and not recognized as Thai citizens under the Nationality Act. 2. The problems proof rights Attestation of the status of legal persons in Rong Kho Sub-district, Wang Nuea District, Lampang Province, involving an issue where some groups of people have proved their right to recognize the status of persons under the Civil Registration Act. The registrar creates a historical registry for people who do not qualify for registration. However, not everyone can provide proof that they are recognized under the Nationality Act.

Keywords: verify of status; Attestation of a person's status; proof of person status

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบปัญหาการพิสูจน์สถานะและปัญหาการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์สิทธิและรับรองสถานะทางกฎหมาย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาการพิสูจน์สถานะของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้แก่ เรื่องการอพยพกลุ่มชนเผ่าจากอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ตามนโยบายของรัฐซึ่งเป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทยแต่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่ได้รับการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎรของประเทศไทยและไม่ได้รับรองสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติ 2. ปัญหาการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้แก่ เรื่องที่บุคคลบางกลุ่มได้มีการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร โดยนายทะเบียนจัดทำบันทึกทะเบียนประวัติสำหรับบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน แต่ไม่สามารถที่จะนำพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ได้ว่าทั้งหมดเป็นบุคคลที่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายสัญชาติ

คำสำคัญ : การพิสูจน์สถานะ; การรับรองสถานะของบุคคล; การพิสูจน์สถานะของบุคคล

บทนำ

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของนักปรัชญาทางการเมืองหลายท่าน เช่น อริสโตเติล (Aristotle) โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) เป็นต้น ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติ และสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นสิทธิเสรีภาพหรือความชอบธรรมขั้นพื้นฐาน ที่มีอยู่ตามธรรมชาติพร้อมกับการเกิดของมนุษย์ ซึ่งไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ หรือโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้อื่นได้ ซึ่งได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาค (Yakron, 2019) ซึ่งในยุคต่อมาแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้รับความนิยมเป็นที่แพร่หลายเนื่องจากกระแสการเรียกร้องสิทธิในหลายประเทศ เพราะเกิดจากการถูกกดขี่ข่มเหง ไม่ได้รับความยุติธรรม จึงเกิดพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนขึ้น คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights 1948) ซึ่งมีผลผูกพันเฉพาะแต่ประเทศที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหประชาชาติ เป็นผลให้ทุกรัฐตรากฎหมายภายในเพื่อให้สอดคล้องตามหลักกฎหมายสากล ที่มนุษย์หรือบุคคลเกิดมามี่อมได้รับการรับรองหรือคุ้มครองสถานะบุคคลเพื่อแสดงจุดเกาะเกี่ยวบุคคลกับรัฐที่บุคคลนั้นเกิดหรืออยู่อาศัย ซึ่งการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายสากล แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) การรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายเอกชนว่าด้วยความเป็นบุคคลตามกฎหมาย 2) การรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายสัญชาติ 3) การรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายคนเข้าเมือง 4) การรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร แต่ปัจจุบัน มนุษย์หรือบุคคลหลายคนอาจจะได้รับการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎรของหลายรัฐพร้อมกัน จึงตกเป็นบุคคลหลายรัฐ หรืออาจจะตกเป็นบุคคลหลายสัญชาติ อีกด้วย ดังนั้น กฎหมายการทะเบียนราษฎร จึงนำบุคคลในรัฐไปสู่การจำแนกบุคคลออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ (1) คนมีรัฐมีสัญชาติ (2) คนไร้รัฐไร้สัญชาติ (3) คนมีรัฐแต่ยังไร้สัญชาติ (Kanchanachitra Saisoonthorn, 2018)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และมีกฎหมายภายในที่สอดคล้องและได้ให้การรับรองสิทธิในสัญชาติของบุคคลผู้มีสิทธิในสัญชาติไทยเป็นจำนวนมากภายใต้หลักกฎหมายพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และกฎหมายอื่น ๆ แต่ในความเป็นจริงแล้ว จากการลงพื้นที่ให้บริการวิชาการในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง ของคณะผู้วิจัย พบว่า ยังมีกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้รับทราบข้อมูลจากศูนย์พัฒนาราชภาพบนพื้นที่สูงจังหวัดลำปาง มากกว่า 800 ราย ที่ยังไม่ได้รับการรับรองสิทธิในสัญชาติไทย โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายชาติพันธุ์ อาทิ เมี่ยน ลัวะ ลีซอหรือลีซอ มูเซอ และในจำนวนนี้เป็นเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ที่สามารถพิสูจน์ถึงจุดเกาะเกี่ยวที่แท้จริงกับรัฐไทยได้เนื่องจากเกิดในประเทศไทยจากบิดาและมารดาที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทย ซึ่งบางส่วนได้ศึกษาและสำเร็จการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา จากโรงเรียนของรัฐไทย แต่ก็ยังมิได้รับการรับรองสถานะของบุคคลให้เป็นผู้มีสิทธิในสัญชาติไทย จึงยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนในฐานะผู้มีสัญชาติไทย ในขณะที่เดียวกันบางส่วนได้ดำเนินการร้องขอมีสัญชาติไทยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ก็ยังมิได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายหรือได้รับสัญชาติไทยจนปัจจุบัน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ไม่สามารถได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐไทย หรือบุคคลที่ได้รับการรับรองสถานะของบุคคล เช่น สิทธิในการศึกษา เพราะเห็นตัวอย่างของรุ่นพี่หลายคนในหมู่บ้านที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้ว แต่ก็มิได้รับใบปริญญาหรือบางส่วนได้รับใบปริญญาแต่สถานะในใบปริญญาระบุถึงการเป็นบุคคลไร้สัญชาติ ทำให้เกิดความอับอาย ส่วนชาวบ้านเอง ก็มีจำนวนไม่น้อยที่รู้สึกท้อแท้ในชีวิต ระวังตัว เครียด วิตกกังวล เมื่อต้องเดินทางออกจากหมู่บ้านเนื่องจากไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน จึงไม่มีเสรีภาพในการเดินทางหรือเลือกถิ่นที่อยู่ เกรงชน บุคคลที่มีสัญชาติไทย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจปัญหาการพิสูจน์สถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมายเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง เกิดขึ้นจากแรงจูงใจของคณะผู้วิจัยที่ได้ลงพื้นที่ให้บริการวิชาการแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง ซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 17 หมู่บ้าน โดยประชาชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายชาติพันธุ์ อาทิ เมี่ยน ลัวะ ลีซอหรือลีซอ มูเซอ และได้รับทราบปัญหาว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังมิได้รับการรับรองสิทธิในสัญชาติไทย กล่าวคือ ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนในฐานะ บุคคลสัญชาติไทย ซึ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวอยู่ในหลากหลายช่วงวัย ตั้งแต่วัยเด็ก เยาวชน จนกระทั่งผู้ใหญ่ที่อยู่ในรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายาย

การวิจัยครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงปัญหาเชิงลึกของการพิสูจน์สถานะของบุคคลตามกฎหมาย รวมถึงปัญหาการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง โดยข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่จะมาจำแนกแยกแยะแต่ละกลุ่มปัญหาเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องตรงต่อความต้องการของแต่ละกลุ่มปัญหาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบปัญหาการพิสูจน์สถานะของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อทราบปัญหาการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยต้องการวิจัยเพื่อทราบและเข้าใจถึงสภาพปัญหาการพิสูจนสิทธิและสถานะของบุคคลตามกฎหมายของกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลรองเคาะ อำเภอลำปำ จังหวัดลำปาง โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามจากบุคคลที่กำลังประสบปัญหาไม่ได้รับการรับรองในสัญชาติไทย รวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสัญชาติไทยโดยมีขอบเขตของการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตระยะเวลา ในการศึกษาวิจัยมีดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาและทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาข้อมูลในด้านกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับ รวมถึงตลอดถึงนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจนสถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย
2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลรองเคาะ อำเภอลำปำ จังหวัดลำปาง จำนวน 17 หมู่บ้าน เฉพาะที่มีปัญหาด้านการพิสูจนสิทธิและสถานะของบุคคลตามกฎหมายไทย จำนวน 43 ราย โดยผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยอาศัยข้อมูลจากผู้นำชุมชนรวมถึงข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม คือ ประชาชนทั่วไป จำนวน 43 ราย ผู้นำชุมชน จำนวน 5 ราย และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 2 ราย รวมทั้งสิ้น 50 คน
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในพื้นที่เขตตำบลรองเคาะ อำเภอลำปำ จังหวัดลำปาง
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตระยะเวลาดังแต่เดือน ธันวาคม 2563 ถึง เดือน พฤศจิกายน 2564

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจปัญหาการพิสูจนสถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมายเขตตำบลรองเคาะ อำเภอลำปำ จังหวัดลำปาง ได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เกิดขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง (Kansriwang, 2021) เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้นำมาซึ่งความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประเทศ คู่สงครามอย่างมหาศาล โดยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความทารุณโหดร้ายของฝ่ายอักษะ ซึ่งนำโดยเยอรมนี อิตาลี ญี่ปุ่น ประเทศเยอรมนี และเบนิโต มุสโสลินี ผู้นำประเทศอิตาลี จนทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกหันเกรงเหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น ได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น จึงได้มีการผลักดันให้องค์การสหประชาชาติเร่งกำหนดแนวทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้นมากุ่มคุ้มครองมนุษยชาติ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงได้มีมติยอมรับและประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration on Human Rights 1948) ขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกตามมาด้วยกติการะหว่างประเทศอีก 2 ฉบับด้วยกัน ได้แก่ (1) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2519 (ค.ศ. 1976) (2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2519 (ค.ศ. 1976)

ต่อมาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2536 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ได้มีมติจัดตั้งตำแหน่งข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติขึ้น เพื่อดูแลและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน รวมทั้งตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ โดยผู้ดำรงตำแหน่งเป็นคนแรก คือ นายไฮเซ อยาสา ลาสโซ ชาวเอกวาดอร์ ซึ่งสาระสำคัญปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) แห่งสหประชาชาติมีวัตถุประสงค์และหลักการทั่วไปเกี่ยวกับมาตรการด้านสิทธิมนุษยชน แต่ไม่มีพันธะผูกพันในแง่ของกฎหมายระหว่างประเทศ ประกอบด้วยการรับรองสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ จำนวน 30 ข้อ ซึ่งสามารถนำมาจัดกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่ม คือ สิทธิมนุษยชนเบื้องต้น (ข้อที่ 1-3) สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ข้อที่ 4-23) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ข้อที่ 24-27) หน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนต่อระเบียบสังคม และการรับรองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐานระหว่างประเทศ (ข้อที่ 28-30) กฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันก็ล้วนมีพื้นฐานและได้รับการพัฒนามาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติฉบับนี้ทั้งสิ้น และกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนเหล่านั้นก็ได้เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนากฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในประเทศของตน รวมทั้งประเทศไทยด้วย (Human Right, 2021)

นอกจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สหประชาชาติยังมี **อนุสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ** ที่กำหนดสถานะของบุคคลตามหลักสิทธิมนุษยชน ที่มีพันธะผูกพันให้รัฐต่าง ๆ ที่เข้าเป็นภาคีต้องปฏิบัติตาม โดยประเทศไทย เป็นภาคีสถิติสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชน จำนวน 7 ฉบับ ได้แก่ 1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) (ICCPR) 2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) (ICESCR) 3. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) (CEDAW) 4. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) (CRC) 5. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) (CERD) 6. อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) (CAT) 7. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of the Persons with Disabilities) (CRPD) นอกจากนี้ ประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมิให้บุคคลถูกบังคับให้สูญหาย (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances- CD) ซึ่งเป็นหนึ่งในสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน (Human Rights, 2021)

จากการศึกษาแนวคิดและกฎหมายระหว่างประเทศ พบว่า ถึงแม้ประเทศไทยจะได้เข้าร่วมสนธิสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ แต่ก็ยังปรากฏว่า ประเทศไทยยังต้องตรากฎหมายภายในเพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายสากลที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งปรากฏว่าประเทศไทยยังขาดกฎหมายหลายฉบับในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ไม่มีสถานะตามกฎหมายไทย แต่ประเทศไทยก็มีความพยายามนำหลักการเกี่ยวกับสถานะของบุคคลตามกฎหมาย หรือการรับรองสถานะของบุคคลตามหลักสิทธิมนุษยชนแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ มาบัญญัติรวมไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 จนถึง พ.ศ. 2534 แต่ได้มีการบัญญัติคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ไว้เลย สิทธิมนุษยชนเพิ่งจะถูกนำมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ในหมวดที่ 6 รัฐสภา ส่วนที่ 8 ว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มาตรา 199

ถึงมาตรา 200 จนกระทั่งมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ให้ความคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เป็นรูปธรรม มีความชัดเจนมากกว่าฉบับอื่น ๆ ที่ผ่านมาโดยมีการบัญญัติไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย (Constitution of the Kingdom of Thailand (2017))

สถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมายสัญชาติ “สัญชาติ” หรือ “Nationality” หมายถึง สายสัมพันธ์ที่อธิบายถึงสัมพันธ์ภาพที่เข้มข้น และแท้จริงระหว่างรัฐและเอกชน (Kanchanachitra Saisoonthorn, 2018) ดังนั้น หากบุคคลตามกฎหมายเอกชน หรือ “เอกชน” มีข้อเท็จจริงที่แสดงถึงสัมพันธ์ภาพนี้กับรัฐอธิปไตยใด เอกชนนั้นก็จะมีสิทธิในสัญชาติของรัฐนั้น และนานารัฐก็มีแนวปฏิบัติที่จะคุ้มครองบุคคลที่มีสัญชาติของตนอย่างดีที่สุด ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยความคุ้มครองทางการทูต (Principle of Diplomatic Protection) ซึ่งเริ่มต้นเป็นกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และต่อมา เป็นกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายไทยว่าด้วยสัญชาติไทยที่เป็นลายลักษณ์อักษร ก็คือ พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ. 2456 ซึ่งเริ่มมีผลในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2456 และฉบับที่มีผลในปัจจุบันก็คือ พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ. 2508 ซึ่งแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ 2 และ 3) พ.ศ. 2535 รวมถึง พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2551 และ พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 ข้อค้นพบในกฎหมายของแทบทุกรัฐที่จะจำกัดสิทธิของคนต่างด้าวในการประกอบอาชีพบนดินแดนของตนซึ่งอาจจะเป็นเรื่องของการทำงาน หรือเรื่องของการลงทุนในประเทศไทย ดังนั้น ความเป็นคนสัญชาติของรัฐจึงหมายถึงความถึงเสรีภาพในการประกอบอาชีพบนดินแดนของรัฐอีกด้วย สำหรับประเทศไทยก็มีกฎหมายในทิศทางนี้ (Kanchanachitra Saisoonthorn, 2018)

คนไร้รัฐ หมายถึง บุคคลที่ยังไม่มีรัฐ หรือประเทศใด ๆ บันทึกข้อมูลบุคคลคนนั้นไว้เป็นประชากรของรัฐหรือประเทศแห่งนั้น (Ngamnet, 2020)

คนไร้สัญชาติ ย่อมหมายถึงบุคคลธรรมดาซึ่งไม่ได้รับการยอมรับว่ามีสัญชาติของรัฐใดเลย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีกฎหมายของรัฐใดเลยที่ยอมรับให้สัญชาติแก่บุคคลดังกล่าว บุคคลดังกล่าวนี้จึงเป็นคนไร้สัญชาติ ทั้งในทางกฎหมายและข้อเท็จจริง

จากการศึกษากฎหมายภายในประเทศที่เกี่ยวกับการรับรองสถานะของบุคคล พบว่า ยังมีกฎหมายหลายฉบับที่ออกมาเพื่อรับรองสถานะของบุคคลและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล แต่ก็ยังพบปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย หรือปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เช่น ความล่าช้าของหน่วยงานรัฐในการพิจารณาคำร้องขอลงรายการสัญชาติไทย ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 7 ทวิ และตามพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2551 มาตรา 23 (Yakron, 2019) หรือการรับรองรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎร เนื่องจากบุคคลไม่สามารถพิสูจน์หรือหาหลักฐานมาแสดงกับเจ้าหน้าที่รัฐได้ว่าตนมีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐอย่างไร เช่น การแจ้งเกิด การแจ้งตาย และแจ้งย้ายที่อยู่ หรืออีกประการหนึ่งคือการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายคนเข้าเมือง เป็นกฎหมายที่นำไปสู่การจำแนกบุคคล เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายของรัฐซึ่งมีอยู่ 3 ประเภท กล่าวคือ บุคคลที่เข้าเมืองถูกกฎหมายและอาศัยอยู่ถูกต้องตามกฎหมาย บุคคลเข้าเมืองผิดกฎหมายและอาศัยอยู่อย่างผิดกฎหมาย และประเภทสุดท้ายคือบุคคลที่เข้าเมืองถูกกฎหมายแต่ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราวในรัฐนั้น ซึ่งหากบุคคลเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและอาศัยอยู่อย่างผิดกฎหมายต่อมามีบุตร มีหลานซึ่งเกิดในประเทศไทยมีความต้องการที่จะขอพิสูจน์การรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายก็ไม่สามารถกระทำได้

ตัวอย่างเช่น กรณีการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายสัญชาติ กล่าวคือ 1) บุคคลที่ไม่มีเอกสารพิสูจน์ความสัมพันธ์กับรัฐใดเลย อาทิ ชาวเขาต้งเดิมที่อาศัยติดแผ่นดินในประเทศไทยแต่ไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนที่รัฐไทยรับรอง 2) คนต่างด้าวในประเทศไทย ซึ่งถูกรัฐเจ้าของสัญชาติถอนสัญชาติที่มีอยู่ 3) บุคคลที่ไม่มีเอกสารพิสูจน์ตน

ใด ๆ เลย ประการต่อมา คนไร้สัญชาติย่อมอาจหมายถึงบุคคลธรรมดา ซึ่งมีสัญชาติของรัฐใดรัฐหนึ่งตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของรัฐนั้น ๆ แต่รัฐดังกล่าวปฏิเสธที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลนั้นในฐานะ “รัฐเจ้าของสัญชาติของบุคคล” ดังนั้น โดยการพิจารณาข้อกฎหมายบุคคลนี้จึงไม่ไร้สัญชาติแต่โดยข้อเท็จจริงบุคคลดังกล่าวนี้จึงมีสถานะ “เสมือนไร้สัญชาติ” กล่าวคือ บุคคลดังกล่าวนี้จึงเป็น “คนไร้สัญชาติในทางข้อเท็จจริง” แต่มีใช้ “ในทางกฎหมาย” ผลของกรณีที่สองนี้ก็คือ บุคคลย่อมตกอยู่ในสภาพของบุคคลที่ “ไม่มีรัฐใดเลยที่อาจให้ความคุ้มครองแก่บุคคลนี้ในฐานะคนชาติ”

ตัวอย่างของกรณีการรับสถานะของบุคคลตามกฎหมายคนเข้าเมืองและกฎหมายการทะเบียนราษฎร กล่าวคือ 1) ผู้อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้านในระหว่างสงครามหรือการสู้รบในพื้นที่ดังกล่าว อาทิ กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ กลุ่มญวนอพยพ กลุ่มพม่าพลัดถิ่น กลุ่มอดีตโจรจีนมาลายา ซึ่งในปัจจุบัน เรียกว่า “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” 2) กลุ่มแรงงานต่างชาตินี้เป็นชนกลุ่มน้อยจากประเทศพม่า แต่อย่างไรก็ตาม หากรัฐเจ้าของสัญชาติของคนไร้สัญชาติในความหมายที่สองใช้อำนาจที่ตนมีตามกฎหมายของตนเพิกถอนสัญชาติของบุคคลดังกล่าว บุคคลดังกล่าวก็จะตกเป็น “คนไร้สัญชาติในความหมายแรก” กล่าวคือ บุคคลดังกล่าวก็จะตกเป็น “คนไร้สัญชาติทั้งในทางกฎหมายและข้อเท็จจริง” ทั้งนี้ กฎหมายไทยจะต้องยอมรับในสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไร้สัญชาติในประเทศไทยแล้ว กฎหมายไทยในปัจจุบันยอมรับดุลพินิจของฝ่ายบริหารที่จะมีนโยบายแห่งรัฐ เพื่อจัดการไร้สัญชาติของบุคคลที่มีภูมิลาเนาในประเทศไทย แต่ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคนไร้สัญชาติก็อาจเกิดขึ้นได้จากกระบวนการที่ฝ่ายบริหารและตุลาการใช้ในการรับรองสิทธิของตนเอง อาทิ 1) การผลักดันออกไปจากประเทศไทย 2) การตกเป็นเหยื่อของธุรกิจนอกระบบที่ผิดกฎหมาย 3) ความไม่สามารถเข้าสู่สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา (stateless person)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสำรวจปัญหาการพิสูจน์สถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมายเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงปัญหาเชิงลึกของการพิสูจน์สถานะของบุคคลตามกฎหมายรวมถึงปัญหาการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ดำเนินการให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ ในการประชุมคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ครั้งที่ 3/2564 เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2564 เลขที่โครงการ HE-RDI-NRRU.037/2564

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง เฉพาะที่มีปัญหาด้านการพิสูจน์สิทธิและสถานะของบุคคลตามกฎหมายไทย จำนวน 43 ราย โดยผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยอาศัยข้อมูลจากผู้นำชุมชนรวมถึงข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม คือ ประชาชนทั่วไป จำนวน 43 ราย ผู้นำชุมชน จำนวน 5 ราย และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 2 ราย รวมทั้งสิ้น 50 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยการกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น มีรากฐานมาจากการรอบแนวคิดในการวิจัย โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คำถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาพิพาทสถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย คำถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด โดยเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางในการจัดการปัญหาได้โดยอิสระ โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้บันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยการกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น สำหรับกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐนั้น มีรากฐานมาจากการรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ ได้ผ่านการตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน แบบสัมภาษณ์ประกอบไปด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร เพื่อให้มีสถานะเป็น “ราษฎรไทย” และ ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการพิสูจน์สถานะและการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายสัญชาติ เพื่อให้มีสถานะเป็นคนสัญชาติไทย

3. การใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation Observation) โดยใช้เทคนิคการสังเกตโดยตรงแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูล และการพูดคุยสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ

4. คณะผู้วิจัยจะดำเนินการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว โดยประสานงานผ่านผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านจนครบจำนวนตามเป้าหมายของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ ที่ใช้ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) และตรวจสอบข้อมูลเพื่อความครบถ้วนครอบคลุมในเนื้อหา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ชัดเจน โดยผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำกรเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) เมื่อดำเนินการในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth Interview) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participated observational study) จะได้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการ “การวิเคราะห์แยกแยะเนื้อหาสาระ (content analysis)” ซึ่งเป็นการสกัดนำแนวคิดที่เป็นความจริงออกมาจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วย แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และแหล่งข้อมูลที่ได้มาจากจุดต่าง ๆ ว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มาเหมือนกันหรือซ้ำ ๆ กัน ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบอื่น ๆ โดยผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้เป็นข้อมูลจริง แล้วจึงจะบันทึกข้อมูลไว้

3. เมื่อได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาแยกแยะตามประเด็นปัญหาแล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรับเข้ากับหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญชาติ พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายให้ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์ที่จะได้รับการรับรองในสัญชาติไทยตามกฎหมายไทย แต่มี

ปัญหาด้านการพิสูจน์สิทธิหรือสถานะของบุคคลตามกฎหมายให้ได้รับการรับรองสัญชาติไทยจากภาครัฐอันจะเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลตามหลักสิทธิมนุษยชน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการพิสูจน์สถานะของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปาง โดยพิจารณาจากบริบทพื้นฐานและภูมิหลังของตำบลร่องเคาะตั้งอยู่ระหว่างสองข้างทางหลวงหมายเลข 1035 เพิ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2540 สืบเนื่องมาจากในปี 2535 รัฐบาลโดยกรมป่าไม้ ได้ประกาศให้พื้นที่บริเวณบ้านแม่ล้าน – ผาแดง ซึ่งติดกับดอยหลวงเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง มีนโยบายอพยพโยกย้ายชาวบ้านที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ออกจากพื้นที่ เมื่อปี พ.ศ. 2535 ลงสู่ที่รองรับ บ้านอ้อ – ผาซ้อ ตำบลร่องเคาะ อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปาง ตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2537 จนแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2537 ใช้เวลา 46 วัน รวมทั้งสิ้น 168 ครอบครัว จำนวน 855 คน (Stateless people, 2020) จึงปรากฏจำนวนบุคคลที่ไม่ได้รับการรับรองสถานะเป็นจำนวนมากกว่าหมู่บ้านอื่นในเขตตำบลเดียวกัน เนื่องจากเป็นชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า) ลีซูลีซอ ลัวะ ซึ่งจากการลงสำรวจข้อมูล พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 4 คนขึ้นไปต่อหนึ่งครัวเรือน ส่วนใหญ่อายุเกิน 30 ปีขึ้นไปจะไม่ได้รับการศึกษา ทุกอย่างอ้างว่าเป็นบุคคลที่เกิดในประเทศไทย ไม่ได้เป็นกลุ่มบุคคลที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยตามกฎหมายคนเข้าเมือง แต่จัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่ได้รับการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎรของประเทศไทยและไม่ได้รับรองสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติ มีบางรายที่ยื่นเอกสารของพิสูจน์สถานะของบุคคลตามกฎหมายสัญชาติเพื่อขอรับรองสถานะเป็นบุคคลสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ แต่ไม่สามารถหาเอกสารเพื่อพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวบุคคลกับรัฐได้ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร เช่นหลักฐานการเกิด หลักฐานการแจ้งเกิด หลักฐานการย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

ในส่วนของผู้นำชุมชน เป็นคนชนเผ่าซึ่งมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเองโดยเฉพาะบางครั้งไม่เข้าใจภาษาไทยหรือภาษาของชนเผ่าอื่น ทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างยากลำบากเป็นอุปสรรคต่อการขอรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายแต่ละฉบับ

ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะของบุคคลหรือการพิสูจน์สถานะของบุคคลนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกันจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแม่บทหรือกฎหมายอนุบัญญัติที่ออกมาเป็นประกาศข้อปฏิบัติมีความซับซ้อนและยากต่อการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานไม่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อีกทั้งการสื่อสารกับผู้ที่มายื่นขอรับรองสถานะของบุคคลไม่เข้าใจภาษาไทยการสื่อสารเป็นไปอย่างยากลำบาก รวมถึงความล่าช้าเกี่ยวกับการพิสูจน์สถานะการเกิดของบุคคลหรือกระบวนการในการตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือเอกสารนั้น ต้องประสานกับหลายหน่วยงานและบางครั้งเกิดจากตัวของผู้นำยื่นคำร้องขอเองที่ไม่สามารถหาเอกสารในการยืนยันการเกิดของตนเองได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปางประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน 43 ราย ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้มีการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร และได้รับการรับรองสถานะเป็นบุคคลสัญชาติไทย สามารถพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมาย โดยแยกพิจารณาตามบัตรประจำตัวของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. เป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งมีเลขประจำตัวประชาชนขึ้นต้นด้วยหลักที่หนึ่งด้วยเลข 0 เลขหลักที่หกและเจ็ดเป็น 89 เป็นบุคคลซึ่งได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล รวมถึงบุตรของบุคคลดังกล่าวที่เกิดในประเทศไทยได้รับการแจ้งเกิดตามสูติบัตร (ท.ร.031)
2. เป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งมีเลขประจำตัวประชาชนขึ้นต้นหลักที่หนึ่ง ด้วยเลข 0 เลขหลักที่หกและเจ็ดเป็น 00 เป็นบุคคลที่นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นจัดทำทะเบียนประวัติให้ในกลุ่มบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน อาจจะเนื่องมาจากการแจ้งเกิดของเด็กแรกเกิดหรือเด็กไร้เดียงสา ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ไม่ปรากฏบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้ง หรือการขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านของบุคคลที่อ้างว่าเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่พยานหลักฐานที่แสดงต่อนายทะเบียนยังไม่สามารถพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติได้ตามมาตรา 19/2 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551
3. เป็นบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งมีเลขประจำตัวประชาชนขึ้นต้นหลักที่หนึ่งด้วยเลข 7 เลขหลักที่หกและเจ็ดเป็น 00 บุคคลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือในลักษณะชั่วคราว (บุตรของบุคคลประเภทที่ 6 ที่เกิดในประเทศไทย) ประเภทที่ 6 คือ ผู้ที่เข้าเมืองโดยชอบและไม่ชอบแต่อยู่ในลักษณะชั่วคราวและยังไม่ได้สัญชาติเนื่องจากทางการยังไม่รองรับตามกฎหมาย
4. เป็นบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งมีเลขประจำตัวประชาชนขึ้นต้นหลักที่หนึ่งด้วยเลข 8 เลขหลักที่หกและเจ็ดเป็น 89 ซึ่งหมายถึง คนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย คือ ผู้ที่ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวหรือคนที่ได้รับการแปลงสัญชาติเป็นสัญชาติไทยและคนที่ได้รับการให้สัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508
5. เป็นบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งมีเลขประจำตัวประชาชนขึ้นต้นหลักที่หนึ่ง ด้วยเลข 5 เลขหลักที่หก และเจ็ดเป็น 00 ซึ่งหมายถึง คนไทยที่ได้รับอนุมัติให้เพิ่มชื่อเข้าไปในทะเบียนบ้านในกรณีตกสำรวจหรือกรณีอื่น ๆ พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551

อภิปรายผล

1. พิศุทธจากบริบทพื้นฐานและภูมิหลังของตำบลรองเคาะตั้งอยู่ระหว่างสองข้างทางหลวงหมายเลข 1035 เพิ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2540 สืบเนื่องมาจากในปี 2535 รัฐบาลโดยกรมป่าไม้ได้ประกาศให้พื้นที่บริเวณบ้านแม่ล้าน – ผาแดง ซึ่งติดกับดอยหลวงเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง มีนโยบายอพยพโยกย้ายชาวบ้านที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ออกจากพื้นที่ เมื่อปี พ.ศ. 2535 ลงสู่ที่รองรับ บ้านอ้อ – ผาซ้อ ตำบลรองเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2537 จนแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2537 ใช้เวลา 46 วัน รวมทั้งสิ้น 168 ครอบครัว จำนวน 855 คน (Stateless people, 2020) จึงปรากฏจำนวนบุคคลที่ไม่ได้รับการรับรองสถานะเป็นจำนวนมากกว่าหมู่บ้านอื่นในเขตตำบลเดียวกัน เนื่องจากเป็นชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า) ลีซูลีซอ ลัวะ ซึ่งปกติบุคคลเหล่านี้อยู่อาศัยและทำมาหากินอยู่กับป่าเป็นหลักซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ตลอดจนความเป็นอยู่ไม่เหมือนบุคคลพื้นราบจึงไม่คุ้นชินกับการอยู่ภายใต้ระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมายจึงไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายเพื่อให้ตนมีสิทธิตามที่กฎหมายนั้นรับรอง รวมทั้งยังเกิดจากการสื่อสารที่ไม่เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในพื้นที่ในระหว่างการสำรวจตามนโยบายของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิยม ยากรณ์ (Yakron, 2019) เรื่องปัญหาและแนวทางในการพัฒนาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ ได้กล่าวถึง

สาเหตุของปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติว่า ภาคเหนือของไทยติดกับประเทศพม่า หลายชุมชนได้อพยพย้ายถิ่นฐานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้าตั้งหลักปักฐานอยู่ตามตะเข็บชายแดน ซึ่งอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอำเภอหนึ่งที่มีกลุ่มคนไร้สัญชาติที่ตกสำรวจและอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการขอสัญชาติอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกได้ข้อมูลตรงกันว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ในเขตตำบลร่องเคาะอ้างว่าเกิดที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ แล้วย้ายมาอยู่ที่ตำบลร่องเคาะ เป็นเวลาหลายปี จึงไม่สามารที่จะพิสูจน์สถานะการเกิดของตนที่อำเภอเชียงดาวได้ เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางและไม่กล้าออกนอกพื้นที่ตำบลร่องเคาะเพราะกลัวเจ้าหน้าที่ของรัฐจับกุม แต่ทุกรายอ้างว่าเป็นบุคคลที่เกิดในประเทศไทย ไม่ได้เป็นกลุ่มบุคคลที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยตามกฎหมายคนเข้าเมือง แต่จัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่ได้รับการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎรของประเทศไทยและไม่ได้รับรองสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติ มีบางรายที่ยื่นเอกสารของพิสูจน์สถานะของบุคคลตามกฎหมายสัญชาติเพื่อขอรับรองสถานะเป็นบุคคลสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ แต่ไม่สามารถหาเอกสารเพื่อพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวบุคคลกับรัฐได้ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร เช่น หลักฐานการเกิด หลักฐานการแจ้งเกิด หลักฐานการย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

2. จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาการพิสูจน์สถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ผลสำรวจพบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน 43 ราย ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้มีการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร และได้รับการรับรองสถานะเป็นคนสัญชาติไทย เป็นกรณีที่น่าเชื่อได้ว่าเกิดในประเทศไทยแต่ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าทั้งหมดเป็นบุคคลที่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายสัญชาติ เพียงแต่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร ซึ่งทั้งหมดถูกบันทึกในระบบทะเบียนราษฎร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีรัฐ แต่ยังไม่ได้รับรองสถานะให้เป็นบุคคลสัญชาติไทย สังเกตได้จากหมายเลขบัตรประจำตัวประชาชนหลักที่หนึ่ง มีทั้งที่ขึ้นต้นด้วยเลข 0 เลข 5 เลข 6 เลข 7 และเลข 8 ส่วนหนึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของคนไทยที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร กล่าวคือ บุคคลที่เกิดจากบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือมารดาที่เป็นผู้มีสัญชาติไทย และบุคคลที่เกิดจากบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรไทย (มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่หรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว) แต่บุคคลดังกล่าวไม่ได้รับการแจ้งเกิดหรือไม่ได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร และอีกส่วนหนึ่งจัดอยู่ในกลุ่มคนไทยบนพื้นที่สูง กล่าวคือ บุคคลที่เป็นชาวไทยภูเขากลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยทำกินอยู่บนพื้นที่สูงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไทย ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษาและการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมถึงคนไทยกลุ่มอื่นๆ ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงด้วย ซึ่งบุคคลดังกล่าวต้องอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยมีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร

3. จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาการพิสูจน์สถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมายในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ผลสำรวจพบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน 43 ราย ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้มีการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร และได้รับการรับรองสถานะเป็นคนสัญชาติไทย พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีเลขบัตรประจำตัวประชาชนหลักที่หนึ่งเป็นเลข 0 หรือขึ้นต้นด้วยเลข 0 เป็นกรณีบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งมีเลขประจำตัวประชาชนขึ้นต้นด้วยหลักที่หนึ่งด้วยเลข 0 เลขหลักที่หกและเจ็ดเป็น 89 เป็นบุคคลซึ่งได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล (Rattanamanee, 2018) รวมถึงบุตรของบุคคลดังกล่าวที่เกิดในประเทศไทยได้รับการแจ้งเกิดตามสูติบัตร (ท.ร.031) และเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งมีเลขประจำตัวประชาชนขึ้นต้นหลักที่หนึ่ง ด้วยเลข 0 เลขหลักที่หกและเจ็ดเป็น 00 เป็นบุคคลที่นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่น จัดทำทะเบียนประวัติให้ในกลุ่ม

บุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ทั้งนี้อาจมาจากการแจ้งเกิดของเด็กแรกเกิดหรือเด็กไร้เดียงสาถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ไม่ปรากฏบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้ง หรือการขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านของบุคคลที่อ้างว่าเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่พยานหลักฐานที่แสดงต่อนายทะเบียนยังไม่สามารถพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติได้ตามมาตรา 19/2 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 (Rattanamane, 2018) พบว่า จำนวน 2 ราย ได้ยื่นคำร้องขอหรืออยู่ในระหว่างการยื่นคำร้องมีสัญชาติไทยแต่ยังไม่ได้สัญชาติไทย ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายประการดังต่อไปนี้

1. ขาดเอกสารที่เป็นใบเกิดหรือใบรับรองการเกิด แม้ผู้ให้ข้อมูลทุกรายจะให้ข้อมูลว่าเกิดในประเทศไทย แต่ไม่สามารถหาหลักฐานการเกิดหรือพยานบุคคลที่รู้เห็นการเกิดมายืนยันกับเจ้าหน้าที่ได้ โดยเกิดขึ้นในกรณีของบุคคลรุ่นบิดามารดาซึ่งมักจะขาดเอกสารที่เป็นใบเกิดหรือใบรับรองการเกิดเนื่องจากส่วนใหญ่มิได้เกิดในโรงพยาบาล อีกทั้งไม่สามารถหาพยานบุคคลที่เป็นคนไทยมาพิสูจน์หรือเป็นพยานให้ได้ว่าบุคคลนั้นเกิดในประเทศไทยจริงพยานที่นำมาส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นชาวเขาชนเผ่าเดียวกันที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยเช่นกัน
2. ผู้ยื่นคำขอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ เขียนและพูดภาษาไทยไม่ได้ จึงเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ยื่นคำขอ
3. ผู้ยื่นคำขอไม่เข้าใจหลักเกณฑ์การได้สัญชาติไทย รวมถึงกระบวนการยื่นคำขอเพื่อขอมีสัญชาติไทย หลักฐานประกอบการยื่นคำขอ จึงเป็นอุปสรรคทำให้การพิจารณาคำขอเป็นไปอย่างล่าช้า
4. บทบัญญัติของกฎหมายสัญชาติให้อำนาจแก่นายอำเภอเป็นผู้อนุมัติคำขอมีสัญชาติไทยแต่เพียงผู้เดียว จึงทำให้เกิดความล่าช้าในขั้นตอนกระบวนการพิจารณาอนุมัติคำขอ
5. ความต่อเนื่องของการพิจารณาคำขอในกรณีที่มีการปรับเปลี่ยนหรือโยกย้ายตำแหน่ง หรือลาออกของ ปลัดฝ่ายทะเบียนหรือนายอำเภอที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ส่งผลให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง เอกสารเดิมสูญหาย ในบางกรณีต้องให้ผู้ขอมายื่นคำขอใหม่ จึงเกิดความล่าช้าออกไปอีก
6. เจ้าหน้าที่รัฐเกิดความเกรงกลัวต่อความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากเคยมีกรณีที่ชาวเขาเผ่าลัวะ จำนวน 59 รายถูกเพิกถอนสิทธิในการมีสัญชาติไทย เนื่องจากทางราชการตรวจพบว่าการทุจริตในขั้นตอนของการขอสัญชาติทำให้กลุ่มบุคคลทั้ง 59 รายได้รับสัญชาติมาโดยไม่ชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งจากการสำรวจพบมีจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2 รายซึ่งต้องดำเนินการตามขั้นตอนใหม่อีกครั้ง

สรุปผล

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าปัญหาการพิสูจน์สถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมายเขต ตำบล ร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เกิดจากประชาชนในพื้นที่จัดอยู่ในกลุ่มคนไทยบนพื้นที่สูง กล่าวคือ บุคคลที่เป็นชาวไทยภูเขากลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยทำกินอยู่บนพื้นที่สูงในเขตราชอาณาจักรไทย ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษาและการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อาจเชื่อได้ว่าเกิดในประเทศไทยแต่ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าทั้งหมดเป็นบุคคลที่ได้รับรองสถานะตามกฎหมายสัญชาติ เพียงแต่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร ซึ่งทั้งหมดถูกบันทึกในระบบทะเบียนราษฎร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีรัฐ แต่ยังไม่ได้รับรองสถานะให้เป็นบุคคลสัญชาติไทย

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความเชี่ยวชาญในการบังคับใช้กฎหมายเพราะมีกฎหมายหลายฉบับ การขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ปัญหาการออกอนุบัญญัติตามกฎหมายแม่บทเป็นไป

อย่างล่าช้า ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของกลุ่มบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนและปัญหาการตีความกฎหมายเพื่อบังคับใช้ของเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ด้านกฎหมาย ปัญหากฎหมายที่ใช้สำหรับการแก้ไขปัญหารับรองสถานะและสิทธิของบุคคลมีหลายฉบับ เช่น กฎหมายว่าด้วยสัญชาติ กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง กฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว เป็นต้น โดยแต่ละฉบับมีสาระสำคัญและลักษณะการบังคับใช้ตามเจตนารมณ์หรือเป้าหมายที่ไม่สอดคล้องกัน ปราศจากการเชื่อมโยงเพื่อบังคับใช้ผลสัมฤทธิ์ในภาพรวม จึงควรให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย ให้มีความสอดคล้องกันและเชื่อมโยงเพื่อบังคับใช้ปัญหาการตีความกฎหมายเพื่อบังคับใช้ของเจ้าหน้าที่ในเขตตำบลรองเคาะ อำเภอดงเหนือ จังหวัดลำปาง

ด้านการปฏิบัติงาน ปัญหาของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความเชี่ยวชาญในการบังคับใช้กฎหมายเพราะมีกฎหมายหลายฉบับ การขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง หรือเจ้าหน้าที่มีการโยกย้ายบ่อยครั้งสาเหตุมาจากการมีผลการเรียกรับผลประโยชน์ตอบแทนในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสถานะบุคคล และต้องมีการเพิกถอนสิทธิในการมีสัญชาติมาแล้วจำนวน 59 ราย จึงทำให้เจ้าหน้าที่ที่ย้ายมารับตำแหน่งใหม่ไม่กล้าที่จะอนุมัติคำขอมีสัญชาติไทย และการขาดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการที่หน่วยงานของรัฐไม่ส่งเสริมหรือเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จึงควรเสนอแนะให้ส่วนกลางส่งเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ด้านประชาชน ปัญหาของประชาชนผู้มีสิทธิที่จะได้รับการพิสูจน์และรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายของตำบลรองเคาะ อำเภอดงเหนือ จังหวัดลำปาง ยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักเกณฑ์ของการขอรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายสัญชาติ กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร กฎหมายคนเข้าเมือง จึงทำให้เกิดความสับสน ว่าตนเป็นผู้มีสิทธิยื่นขอพิสูจน์และรับรองสถานะตามกฎหมายใด เพราะบางรายเข้าอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในประเทศโดยมิชอบด้วยกฎหมายตั้งแต่รุ่นบิดามารดา จึงไม่กล้าให้ถ้อยคำที่เป็นความจริงแก่เจ้าหน้าที่ เพราะอาจจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย หรือบางรายหรือบางรายได้ยื่นคำร้องขอพิสูจน์สิทธิและรับรองสถานะไปแล้ว หรือถูกบันทึกประวัติบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนแล้ว แต่ไม่สามารถนำพยานหลักฐาน เช่น สูติบัตร ใบรับรองการเกิดจากโรงพยาบาล (กรณีเกิดแล้วย้ายถิ่นฐาน) หรือแม้แต่ไม่สามารถนำพยานบุคคลที่รู้เห็นการเกิดมายืนยันกับเจ้าหน้าที่ได้ จึงทำให้ผู้ยื่นคำร้องขอไม่ได้รับอนุมัติสัญชาติไทย ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชากรในพื้นที่เกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนการขอพิสูจน์และการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมาย

ด้านนโยบาย อำเภอดงเหนือ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่ใกล้ชิดกับประชากรในพื้นที่ ประสบปัญหาการดำเนินการตามนโยบาย หรือยุทธศาสตร์ของส่วนกลางที่ออกมาเพื่อแก้ปัญหาการไร้สถานะและสิทธิของบุคคล ตามมติคณะรัฐมนตรี ที่เห็นชอบกับยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 เพื่อดำเนินการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและกำหนดสถานะที่เหมาะสมให้กับบุคคลไร้สถานะกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งปรากฏว่า มีประชาชนที่ได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติเป็นจำนวน

มาก ทำให้ไม่สามารถดำเนินการทันตามกรอบระยะเวลาที่รัฐกำหนดตามมติคณะรัฐมนตรี จึงควรให้มีการขยายกรอบระยะเวลาในการดำเนินการแก้ไขปัญหา การสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติ และกำหนดสถานะที่เหมาะสมให้กับบุคคลไร้สถานะกลุ่มต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญคือ ประชากรในเขตตำบลร่องเคาะอพยพโยกย้ายมาจากเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ตามแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า) ลีซู ลัวะ ส่วนใหญ่ไม่สามารถ อ่าน พูด หรือเขียนภาษาไทยได้ ซึ่งเป็นประชากรที่ไม่สามารถระบุได้ว่า เป็นผู้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานแต่ดกสำรวจ หรือเป็นแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า จึงเป็นช่องว่างให้กลุ่มบุคคลที่อ้างว่าสามารถช่วยเหลือให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับการรับรองสถานะทางทะเบียนราษฎรหรือได้รับสัญชาติไทย หรือหน่วยงานเอกชนที่มาหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ในส่วนของเจ้าหน้าที่ของรัฐขาดองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะและสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย ในการวิจัยครั้งต่อไป จึงเห็นควรศึกษาปัญหาการบังคับใช้และการตีความกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง กฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว เพื่อขจัดปัญหาสถานะของบุคคลตามกฎหมายอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยได้ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญคือ ประชากรในเขตตำบลร่องเคาะ อพยพโยกย้ายมาจากเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ตามแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า) ลีซู ลัวะ ส่วนใหญ่ไม่สามารถ อ่าน พูด หรือเขียนภาษาไทยได้ การดำเนินการขอพิสูจน์สิทธิและรับรองสถานะของบุคคลตามกฎหมายนั้น จึงอาจจะผ่านกลุ่มบุคคลที่อ้างว่าสามารถช่วยเหลือให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับการรับรองสถานะทางทะเบียนราษฎรหรือได้รับสัญชาติไทย หรือหน่วยงานเอกชนที่มาหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น การชักชวนมาลงชื่อเพื่อขอพิสูจน์สิทธิและการรับรองสถานะ โดยที่ตนไม่ได้เกิดหรือดำรงชีวิตอยู่ในเขตตำบลร่องเคาะ ทำให้จำนวนประชากรที่อยู่จริงกับจำนวนตัวเลขที่ทางหน่วยงานของรัฐไม่สอดคล้องกัน จึงทำให้กระบวนการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลต้องล่าช้า และไม่เป็นไปตามกระบวนการของกฎหมาย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์สิทธิการรับรองสถานะของบุคคลในเขตอำเภอวังเหนือ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร ที่จะต้องลงพื้นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ หรือข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่เข้าใจง่าย ทั้งภาษาไทยและภาษาถิ่นเพื่อสร้างความรับรู้และความเข้าใจกับประชาชนต่อไป

References

- Human Rights. (2021). *Universal Declaration on Human Rights*. <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>
- Kanchanachitra Saisoonthorn, P. (2018). *Legal Aid Provision to Completely Stateless Persons in Ubon Ratchathani Province in B.E. 2561: Case Study of Jummalee Kaewkanya*. Ubon Ratchathani Rajabhat Law Journal, 6(2), 51–66.
- Kanchanachitra Saisoonthorn, P. (2019). *Textbook on Private International Law: True Story of International Life of Private Persons Concerning Thailand*. October Printing.
- Kansriwiang, S. (2021). *Human Rights in Globalization*. Baanjomyut. https://www.baanjomyut.com/library/global_community/06_1.html
- Ngamnet, M. (2020). Stateless People and Human Rights and Human Dignity. *Permission View*, 19(11). file:///C:/Users/HP/Downloads/%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A-11-%E0%B8%9E%E0%B8%A4%E0%B8%A8%E0%B8%88%E0%B8%B4-63-forweb.pdf
- Office of the National Human Rights Commission of Thailand. (2021). *International Human Rights Treaties*. <http://www.nhrc.or.th/Human-Rights-Knowledge/International-Human-Rights-Affairs/International-Law-of-human-rights.aspx>
- Puanpanwong, W. (2018). Nationality Less Children's Education Right, in Case Study of Ban Pong Noi School, Amphoe Muang, Chiang Mai Province. *Political Science and Public Administration Journal*, 9(2), 123–156. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal/article/download/115598/118099/453387>
- Rattanamanee, K. (2018). Legal Concepts for Problem Solution of Statelessness and Nationality Lessness Situation in Wangthong Sub-District, Phitsanulok Province. *Naresuan University Law Journal*, 11(1), 27–54.
- Yakron, N. (2019). Problems and Development Accessing Basic Rights and State welfare of Stateless People. *Udon Thani Rajabhat University Academic Journal*, 7(2), 89–106. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/UDRUJ/article/view/240122/163624>